Farkas László

Orvosok és szépirodalom

(Az Orvosegyetem tanárainak Baráti Körében korábban elhangzott előadás néhány részlete.)

Elemi jogom, hogy beszéljek erről, mert mérhetetlen idők óta élek az élő irodalomban, s jónéhány műtőasztalon is megfordultam. A névjegyemen irodalomtörténész van, a telefonkönyvben szerkesztő, barátaim írónak mondanak, ellenségeim kritikusnak. 31 évig küzdöttem – boldogan – az Új Írás szerkesztőségében, rügyfakadástól lombhullásig, (a fele időt Juhász Ferenc főszerkesztő balkezeként), majd szerkesztő, főszerkesztő a Tekintet című lapnál, */egy éve pedig barátaimmal újra indítottuk az Új Írást – (ujiras.hu)/* Ez a praxisom, e felől fogok közelíteni az orvosvilághoz. Nem tudós kutatás, hanem tapasztalások alapján.

Az orvos alkata, lelke, érdeklődése – és az írói alkotás: e kettő rokonsága foglalkoztat. Azt próbálom elmondani, hogy miért éreztem kezdettől ezt az összetartozást, és hogyan találtam egyre több motívumot e két pálya közelségére, mind az alkotás, mind a befogadás terén.

Nagy példákból ismertem meg ezt a rokoniságot. Olyanokéból, akik mindkét pályán jeleskedtek, mindkét „valláshoz" volt affinitásuk és tehetségük. Németh Lászlót említem elsőnek. (Vezeklésül. Annak idején társtettes voltam abban, hogy az Új Írásban egy lényegesen kisebb írótárs méltatlanul bírálta az író különös „betegségregényét", esszéjét a saját hipertóniájáról.) Csehovot említem, az orosz társadalom nagy analitikusát. Bulgakovot, akiről nem mindannyian tudjuk azt, hogy milyen gyönyörű novellafüzért írt a tajgán, körzeti orvosként, majd a járási kórházban töltött élményeiből. A régi magyar irodalomból Földi Jánost, a természettudóst, mások mellett. S a huszadik századból egy tucatnyit: Csáth Géza, Földi Mihály, Szenteleky Kornél, Mária Béla, Illés Endre, Lénard Sándor, Bólya Péter, Gutai Magda, Bodosi György, Beney Zsuzsa, Gyurkovics Tibor, Urr Ida… s már a huszonegyedik században vagyunk. S majdnem kifelejtettem Benedek Istvánt, Magyar Imrét – s kiket másokat még!/

Ezek között az orvos írók között vannak pályaelhagyók, s vannak kétlakiak. Illés Endre nem sokat praktizált, Németh László egy időben három iskolában volt orvos. Csáth Géza majd mindvégig. S Bodosi György is össze tudta illeszteni e két hivatást. Bulgakov nyolc évig bírta a tajgán; tudta-e, hogy írónak, Moszkvában még nehezebb lesz a sorsa?

Miért, milyen tulajdonságok alapján rokonítható ez a két szakma, hivatás, önfeláldozás? Elsorolok néhány adottságot, készséget, amely mindkét szakma gyakorlásához szükséges – jó, ha van.
Pályaalkalmassági feltételeket.

1. Tünetfelismerő, diagnózis megállapítására alkalmas jó szem.
2. Elemző tehetség folyamatok, részletek felismerésére.
3. Empátia. Megérteni a bajt, az életet.
4. Kritikus, önkritikus szemlélet. Költő, író, orvos átírjon, megváltoztasson, ha szükséges. – S még sok testvéri tulajdonság… Hogy ezekből mennyi van meg a pálya, a hivatás választásakor, mennyi alakul vagy erősödik munka közben, nem lehet tudni.

*

Nemcsak az *orvos írók* alkatát figyeltem meg, elgondolkodtattak az *író-orvosok* példái is.

Sokuk ír, verset is, prózát is, pusztán a maga gyönyörűségére. Ez az Ingres hegedűje: tudjuk, a kiváló festő szívesen hegedült, ez lett az amatőrizmus, a másodszenvedély jelképe. Kiegészítő sport, a lélek szomjúsága, a személyiség gazdagítása, nemes pihenés. Tudom, hogy a gyógyítás mellett a zenének nagyobb szerep jut a társszenvedélyben, és tudom, hogy jó társ a képzőművészet is. Én az irodalmat, az írást is ott látom, rangos helyen, az orvosi hivatás testvéreként. Sok példám van a bizonyítására.

Verseskötetek kéziratait őrzöm a fiókomban: orvosok bízták rám titkukat: hegedülnek Ingres hegedűjén. Nem tehetségtelen dallamokat. Régen történt, hogy Váci Mihály kollégámmal együtt mentünk egy körúti orvoshoz, s míg egyikünket vizsgálta, a másikunk a doktor verseit olvasta. Nem rossz verseket. Baráti asztalnál, író-olvasó találkozók utáni beszélgetésben orvosok is elmondták, igen, írnak verset, úti emlékeket, novellát, de nem akarnak pályát módosítani. Örülnek a sikerült mondatoknak, a szűkebb körben megszerzett sikereknek, de nem akarnak „befutni". Utóbbira nem is mertem biztatni őket, nincs keservesebb, mint a szerkesztőségi megalázkodások, az inasévek, a véletlen szeszélyei.

Szép példái vannak az orvosi alkotóköröknek, itthon és külföldön. Kanadában, talán Torontóban írószövetség működik, orvos tagokkal.

Nem lehet, hogy mindegyik önművelő tehetségtelenebb, mint sok sikert kiharcoló költő, szerény prózaíró. Nem tudom mással magyarázni a tehetség meg nem valósulását, mint azzal, hogy hiányzik a tehetség mellől az erős becsvágy, az elszántság, a monomániás akarat. Csontváry Kosztka Tivadar eszelős céltudatossága.

Maradjunk annál, hogy sok orvosban van író tehetség, sokan hallgatnak is rá, megvalósítják, sokan csak a maguk örömére bontogatják. Mindezek gondolkodtattak el, jelezték számomra, hogy a két pályának, gyógyításnak és irodalomnak vannak közös adottságai, feltételei, jellemvonásai.

Megtoldom néhány példával.

Dr. Buzády Tibor. Németországban praktizált, majd misszióban gyógyított Kínában. Svédországból jövet letett elém az Új Írás szerkesztőségében egy összeállítást, Karinthy Frigyes agyműtétjének dokumentumait, s beszámolót arról, hogy megkereste, előharcolta– könyörögte Olivecrona klinikájának pincéjéből a fotókat, a lázlapot. Írói szolgálatot tett az irodalomnak és az orvos történetnek. Mással is bizonyította alkotó vénáját: kínai szótárt szerkesztett, könyvecskét írt a világ számára a magyar kutyafajtákról…

Nagy orvosok életportréját olvasom az orvosi szaklapban. Írója orvos. Olyan nemes matéria, tiszta nyelv, az írás öröme és persze viaskodása is: író lenne, ha ezt a mesterséget választotta volna.

Orvos rokonom, tábori ügyeletesként olyan káprázatos meseparódiákat, humoros jeleneteket írt a fiataloknak: megélhetne belőle. És erős tehetséggel írt szatírikus és egyéb verseket is.

Megállok egy pillanatra. Ha valaki nem szereti, mikor az előadó szembe dicséri, hagyja el a termet. Hízelgés következik. Egy szakma, egy hivatás laudációja.

Lehet, hogy szépírók, szépen fogalmazók nincsenek sokan itt, de olvasók biztosan. Értő, nyitott, szomjas olvasók. Ők a legerősebb érveim a rokonításhoz. Az *orvos írók* után, az *író-orvosok* után az *olvasó orvosokról* szeretnék beszélni.

Nem sokkal az Új Írás indulása után levelet kapott a szerkesztőség. Albertus Magnus feladótól. Majd ismét, és ismét, a megjelenő lapszámokról írott véleményével. Később megismertük őt: Dr. Nagy Albert, visegrádi orvos volt. Olyan pontos, érzékeny kritikákat, – emelem a tétet: véleményeket írt, mintha szakmabeli lett volna. Olvasó volt, orvos olvasó.

Azt mondta a főszerkesztő, nekünk, szerkesztőségi tanoncoknak: fiúk, figyeljétek egy kicsit, kiknek szerkesztünk mi. – S ankétokon, vitákon erre is rákérdeztünk. Feltűnően magas számban találkoztunk orvosokkal. Figyeltük: látunk-e a fogorvosi váróban Új Írást? A körúti vagy a Baross utcai orvosi könyvesboltban milyen könyvet tesznek a kosárba a szakirodalom mellé? Vidéki író-olvasó találkozók után, akár

ha meghívtak bennünket egy tarokk-partira hajnalig, mit mesélt a doktor úr az irodalomról? – Tudhatják, mire akarok kilyukadni.

A leghálásabb, legkritikusabb, legérdeklődőbb olvasó réteg ebből a hivatásból választódott ki.

Közülük egy, barátom és egykori osztálytársam volt doktor Léb József gyereksebész, gyakori hivatkozásom és mintapéldám. A szemközti Szent István kórház ügyeleti szobájában hosszú éjszakai órákon át beszélgettünk olvasmányainkról. Együtt kaptunk rá az irodalomra a gimnáziumban, de gyakran megszégyenített tájékozottságával, olvasói szomjúságával.

Egyre erősödött bennem a meggyőződés, hogy a diagnosztizáló képesség, az analitikus elme, a kritikai érzék, az empátia mellé más tulajdonságok is társulnak: nyitottság az eszmékre, humorérzék, érzelmeket visszhangzó érzelem – igen, a lélekben gazdag érzelmi flóra.

Korábban azt hittem, az orvoslás racionális foglalkozás, ellene van az érzelmeknek. Hogy a nyomorúsággal küzdés védekező reflexeket épít, páncéloz. Tévedtem. Talán éppen ezzel a nyitottsággal védekezik a természet.

Meggyőződésem, hogy lélekkel, testtel, sorsokkal való foglalkozás nyitottabbá tesz az emberábrázolás, a természetábrázolás és a társadalomábrázolás titkaira, s tán még a nyelvi finomságok élvezetére is.

Hadd tegyek még a végére egy kis keserédest.

Az utóbbi években az irodalom apályát éljük, más lett az élet is, az irodalom is. Ezzel szemben tudom, hogy egy családban – orvos apa, orvos anya, orvos gyerekek és házastársak – karácsonyra vagy családi ünnepre mindenki választ, keres egy kedvelt verset, s elmondják egymásnak.

Van remény.